

Al in hun
en godde-
kleed. Dit
f-godische

den Sou-
et zijn be-
lpaden en

t gansche
niet uni-
Schepper
e Gods, de
vorden ge-
le denken.
uarde, met
n, het z.g.
en als deel
religieuze

ees Boeke.
etten, kos-
nisch besef
et zijn re-
het Al.

INENDIJK.

24.

is van con-
aarvan b.v.
tal van on-
documenten
die gegeven
tijd nog als
worden aan-
nde worden
stelling ooit
en voorge-
dat we wel
beprekten,
twisselen en
jernemingen
reecte eigen
ver land en
rgera tame-
wikkelings-
den onder-
nische groe-

het bedrijfs-
seef van het
kken, merkt
ten in groot-
erheidsmaat-
zwaren be-
kerkende fac-
en veld win-
len met het
, zooals ook
Nederlandsch
in rekening
che onkunde

De Industrie"
te halen van
j zijn handel-
ingen tot het
werk. Op deze
en medeleven
noodzakelijke
grip en meer
kt hem voor-
dernemerspo-
Hij schrijft:
industrieelen
estie gewekt,
e taken beter
rticulier initi-
ers zijn maar
happelijk ge-
nietie vervul-
men verlangt
-controle. In
gemeenschap-
in staat ge-
er toezicht te

orden, dat de
ken en waar-
ar is. De carl-
dewerker van
in den onder-
nities in beeld.
Die teekenin-
e onderschrij-
ander stroom-
len — en Jan
- en B. broek-
reen — dat de
soort misda-

digers beschouwt — want ze probeeren „winst” te maken!

Den tijd, waarin de ondernemer, kapitalist geschol- den, in de socialistische verkiezingspamfletten werd voorgesteld in de gedaante van een tonronden vetzak met een zwaren gouden ketting over den dikken buik met een zelfvoldanen grijs over het wellustige ge- laat, dat geflankeerd werd door diepe wangzakken, hebben we achter ons en zou nu geheel en al irrealis- tisch zijn als algemeene typeering. De aan handen en voeten geketende stakkerd van Peter Lutz, wien het koude zweet uitbreekt, past meer in het beeld van dezen tijd.

Mogelijk vraagt iemand zich af, of wij een uitslui- tende apologie van den ondernemer in den zin heb- ben? Dit is allermint het geval. Wanneer wij en passant even aandacht hebben gevraagd voor de in onzen tijd wel wat op den achtergrond en zelfs in de verdrukking geraakte figuur van den ondernemer, dan was het onze bedoeling door deze situatie-schets Uw aandacht te trekken en te winnen voor econo- mische aangelegenheden en vraagstukken. Voor dit- maal acht ik met de voorgaande hoofdzakelijk des- criptieve opmerkingen al veel bereikt, wanneer het mij gelukt mocht zijn inderdaad Uw interesse gaande te maken voor deze zaken, waarbij wij allen toch zoo nauw betrokken zijn.

In een gesprek, dat ik onlangs met eenige theolo- gen had, kwam als hun gemeenschappelijke bekente- nis naar voren, dat zij van het bedrijfsleven en van de concrete problemen, waarvoor de Christen zaken- man zich in dezen tijd geplaatst ziet, zoo weinig wisten. Dit bevestigd hetgeen door ons in het voorgaan- de werd opgemerkt. En nu kan het van zulk een uit- nemend belang zijn, dat daarin wijziging komt, opdat ook in onzen tijd over het pad van den zakenman de heldere lichtbundels uit het Woord des Heeren vallen, en daarvoor hebben wij ernstig Schriftonderzoek en voorlichting van onze theologen broodnodig. Het was met name de Redacteur van „De Reformatie”, prof. Schilder, die mij bij herhaling uitnodigde, in dit blad ook over economische zaken eens het een en ander te publiceren. Voor dezen zachten aandrang ben ik bezweken, al zie ik tegen het werk wel op, en wil dus gaarne trachten naar vermogen aan dezen oproep gehoor te geven. Laat nu niemand haastig oordeelen, dat is er dus al vast één, die van achter het ijzeren gordijn te voorschijn komt! Want het kan noch mag mijn opzet zijn onder zulk een eenzijdig en

als zoodanig voor mij geheel verwerpelijk aspect als dat van propaganda ter versteviging van de onderne- merspositie, onder broeders over economische onder- werpen te gaan schrijven. Deed ik zulks, dan zou de duidelijke weg, dien de Heilige Schrift ons in dezen wijst door mij zijn verlaten, en ook deze zaken zullen alleen in het licht der Heilige Schrift zuiver gewaar- deerd kunnen worden. Zoo ben ik van oordeel, dat, wel- ke plaats wij ook in het economisch bestel innemen, wij een goeden draad in handen hebben, wanneer wij ons uitgangspunt nemen in onze gemeenschappelijke roe- ping, zooals deze begrepen is in het 8e gebod naar de zinvolle, positieve verklaring, die de Heidelberger Ca- techismus daarvan geeft: dat ik trouwelijk a r b e i d e ! Om over na te denken!

Zoo zullen wij b.v. ook de sociaal-economische vraag- stukken moeten leeren bezien van uit de eenige gemeen- schap, die dien naam ten volle verdient onder menschen op aarde: de gemeenschap der heiligen. Dit zal ons b.v. voorzichtig doen zijn in het bepalen van onze po- sitie in een tijd, waarin de woorden sociaal en ge- meenschap in een niet welomlijnde algemeenheid met een aureool van gewijheid zijn omgeven.

Het is zeer te wenschen, dat onze theologen, ken- nis krijsende van hetgeen in het zakenleven in dezen tijd beweegt, door hun onderzoek van de Heilige Schrift, met name denk ik hier b.v. aan hetgeen ons God heeft geopenbaard over de inrichting van het leven onder Israël, zich zullen inspannen, opdat wij ook, waar het onze economische paden betreft, met blijdschap kun- nen getuigen: Uw Woord is mij een lamp voor mijnen voet, mijn pad ten licht, om 't donker op te klaren.

Van harte stem ik dan ook in met hetgeen prof. Holwerda daarover in zijn antwoord aan mijn naam- genoot, Mr Groen, in het nummer van dit blad van 15 Mei j.l. als zijn overtuiging uitspreekt. Met hem begin ik ook bevreesd te worden voor tal van zooge- naamde beginselen, die wij aan Gods Woord ontleenen en die wel eens eigen bedenksels zouden kunnen blij- ken te zijn. Ook in dezen geldt het: terug naar de Schrift! Dezer dagen nog las ik in „De Crisis in de hu- manistische Staatsleer” van prof. Dr H. Dooyeweerd. Op pag. 179 kwam ik deze merkwaardige woorden te- gen: „Gesteld, dat een staatswet dwingend zou voor- schrijven, dat in alle economische ondernemingen van zekeren omvang personeel-raden (Betriebsräte) zou- den moesten worden gevormd, die een met die van den patroon gecoördineerde gezagspositie in de interne leiding van de onderneming zouden bezitten, dan zou

zulk een wet, als ingrijpend in de interne structuur van het bedrijfsverband, niet als bindend stellig recht kunnen worden aanvaard”.

Welnu, vergis ik mij niet al te zeer, dan zijn we thans zoo ver gekomen in ons land. Voor mij liggen twee kleine geschriften. Het eene is het door den Minister van Sociale Zaken van een voorwoord voor- ziene Rapport over de Ondernemingsraden met het ontwerp van een Hoofdstuk eener wettelijke regeling van de publiekrechtelijke organisatie van het bedrijfs- leven. Het andere is het Rapport inzake het Vraag- stuk der Bedrijfsorganisatie uitgebracht aan het Cen- traal Comité van Antirevolutionaire Kiesverenigin- gen. Op beide geschriften hopen wij nog nader terug te komen. Wie kennis neemt van eerstgenoemd Rap- port en ontwerp van wet met memorie van toelich- ting, uitgebracht door deze Rapporteurs kan het al- leen maar betreuren, dat een zoo ingrijpende en be- langrijke zaak als die der Ondernemingsraden, (m.i. ten onrechte in het A.R. Rapport vereenzelvigd met „Fabriekscommissies” of „Fabriekskernen”), in laatst- genoemd Rapport zoo luchtig wordt afgedaan op een halve achterpagina en daar ook nog „eenige aan- dacht”, zooals het heet, ontvangt. Principieele kritiek op de zaak zelf of ook maar op genoemd Ontwerp van Wet wordt, althans in dit geschrift, niet geboden. Mi- nister Drees schreef in zijn voorwoord reeds, dat er in de commissie twee stroomingen hadden bestaan, de eene, die zich op het standpunt stelde, dat een wet- telijke regeling der ondernemingsraden onderdeel be- hoort uit te maken van de in voorbereiding zijnde wet- telijke regeling der publiekrechtelijke organisatie van het bedrijfsleven, de andere, die op grond van ver- schillende overwegingen van meening was, dat een afzonderlijke wettelijke regeling op haar plaats zou zijn, waarvan de vorm dan nog nader zou moeten worden uitgewerkt. In dezen laatst bedoelden geest uit zich nu ook het A.R. Rapport, wanneer het op- merkt: „daarom dient een wettelijke regeling der be- drijfsorganisatie vooraf te gaan aan een op de onder- nemingsraden”. Het is dus de zaak van één wet of van twee wetten. Onder dit A.R. Rapport komt ook de naam van Prof. Dr H. Dooyeweerd voor. Moet ik uit dit alles afleiden, dat een wet, die blijkens boven- genoemd citaat uit het genoemde werk, niet als bin- dend recht zou kunnen worden aanvaard, thans wel acceptabel is gebleken? Zooals gezegd, wij hopen op een en ander nog nader terug te komen. Mogen wij voor ditmaal hiermede volstaan, P. GROEN.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Hooggeachte Professor Schilder,

Ondergeteekenden voelen zich gedrongen zich tot U te wenden met het verzoek dezen brief als „stem uit de ker- ken” te publiceren en te behandelen.

Het komt ondergeteekenden voor, dat enkele opmerkin- gen van U, gemaakt op het Amersfoortsch Congres in Maart j.l. en gepubliceerd in „De Reformatie”, aanleiding geven tot misverstand en niet het zuiver verstaan van Uw bedoelingen ten goede komen.

Zij hebben vooral op het oog Uw reactie op het artikel in Trouw n.a.v. het Congres in Amersfoort. In „De Re- formatie” van 1 Mei 1948 (23e jrg. pag. 256) schrijft U: „Wij mij een groep goed overtuigde synodalen, die het heusch allemaal prachtig vinden, en we kunnen samen- werken. Maar de moeite is juist, dat men niet overtuigd is in zijn geweten en toch maar laat begaan, juist die cliquese of pedante indolentie breekt de samenwerking”.

Dergelijke klanken konden twee der ondergeteekenden van U in Amersfoort ook vernemen. Zij vragen zich echter af, of inderdaad de indolentie of het niet-consequente de samenwerking verbreekt, dan wel zonder meer de letter- lijke tekst van schorsingsbullen naar art. 79 en 80 K.O.

Is bovendien het geval, dat U als hypothetisch sugge- reert, niet een casus non dabilis? (cf ook Ref. 22e jrg., nr. 45, pag. 306, 2e kolom, sub 3). Immers indien de synodocraten hun levenspraxis waarlijk in overeenstem- ming deden zijn met wat in hun aller naam is geschied in schorsingen en afzettingen en indien zij de samenwerkings- grenzen trokken als bepaald door genoemde tuchthande- lingen, dan zou op hun standpunt naar 1 Cor. 5 geen rechtsgrond voor gemeenschappelijk werken bestaan en mitadien de samenwerking van hun kant, vanwege de door hen dan erkende uitsluiting van ons uit het hemelrijk, worden verbroken.

Ondergeteekenden komen zoo tot de vraag: Wordt door U momenteel niet teveel het accent gelegd op de zgn. ethische crisis, veroorzaakt door het tegelijk-ja-en-neen- zeggen der synodocraten?

Bovendien komt het ondergeteekenden voor, dat indien de synodocraten waarlijk stonden voor hun uitspraken, niet alleen van hun kant maar ook van onze zijde de sa- menwerking onmogelijk moest worden geacht. Doordat een synode immers aan zich trok de bevoegdheid van kerke- raden, is reeds alleen in dat — overigens ook op andere essentiële punten de K.O. met voeten tredend — handelen de facto Christus Jezus als Koning der kerk verworpen en de stijl van zijn koningschap miskend. Zijn nu men- schen, die daaraan schuldig zijn, te beschouwen en te be- handelen als mede-arbeiders, wanneer het gaat om de eertoebrengring aan dienzelfden door hen verworpen Chris- tus als Hoofd in het Rijk Gods? Licht niet in de verwer- ping van den Kerkvorst, van Wien ons de Schrift in Ef. 1: 20—23 en Col. 1: 18 openbaart, dat Hij juist als Hoofd der gemeente overheden-beheerschend is, waarom ook de Heid. Cat. vraag en antw. 50 belijdt, dat Christus Zich aan de rechterhand des Vaders bewijst het Hoofd der Christelijke kerk te zijn, door Wien de Vader alle ding re-

geert, de onmogelijkheid van een althans christelijk ge- fundeerde coöperatie?

Op grond hiervan verzoeken ondergeteekenden U ook een nadere precisie te geven van Uw gevoelen, gepubi- ceerd in De Ref., 23e jrg. nr. 29, pag. 239, kolom 1, i.e. van Uw meening, dat geen enkele politieke partij ooit uit één kerkinstituut zal gerecruteerd zijn. Zij vragen zich af, wat bedoeld wordt met één kerkinstituut, alsof er sprake van twee of meer Christusbelijdende kerken kon zijn. De eenige bedoeling zou kunnen zijn, dat vanwege het huidige overgangstadium met een ander kerkinstituut de Chr. Geref. Kerken worden aangeduid, waarom het aan onder- geteekenden in dat geval niet duidelijk is, waarom U in eenzelfde verband uitdrukkelijk verklaart niet van de Chr. Geref. Kerken te spreken, pag. 239, 1e kolom.

Ondergeteekenden beseffen zeer wel, dat niet het woord „kerkleden” het criterium van toelating van leden zal mogen uitmaken, doch h.i. zal het criterium moeten liggen in gehoorzaamheidsbetooning aan den Christus Gods in Zijn Koninkrijk. De garantie van die gehoorzaamheidsbe- tooning is alleen gelegen in het zich willen buigen onder het juk van den Christus Gods in de kerk en het zich mitsdien voegen bij de eene kerk, die er is, zoodat de gren- zen van de geloofssamenwerking in de week getrokken worden op den Zondag, wanneer men zich openbaart als gehoorzame Christgelooovigen door te komen waar Hij roept en waar men aan de Avondmaalstaf de medegeloovigen ontmoet.

Juist vanwege het in den Christus persoonlijk geüniteerd zijn van de heerschappij in de kerk en in het Koninkrijk — waarbinnen immers het politiek werken valt — achten ondergeteekenden Uw opmerking naar de letter onjuist en vragen zij U om een verheldering van Uw voorstelling. Tenslotte zouden ondergeteekenden gaarne van U ver- nemen, wat de bedoeling is van Uw tusschen-haakjes-plaat- sen van het woordje „politieke” in de aanduiding van een partij als „(politieke) belijdenisgemeenschap” (Ref. 23 jrg. pag. 264, 1e kolom, 19e regel).

Dat kan tweemaal teekenen: In de eerste plaats „be- lijdenisgemeenschap” werkend in de politiek”. Het kan echter ook — wat ondergeteekenden als hier bedoeld ver- moeden — betrekking hebben op wat U, pag. 263, schreef: „Wel kunnen er gemeenschappen zijn, waarin niet alle inhouder der Belijdenis rechtstreeks aan de orde behooven te komen, zoodat men of ze buiten doelstelling en statuten houden kan of het verschil in eerlijke afspraken bijv. om- trent invloedssfeeren ingeval het toch actueel belang mocht krijgen, verdisconteeren kan”.

Ondergeteekenden vragen zich af, of er een politieke belijdenis bestaat. Is dan niet het gevaar groot, dat weder- om n.a.v. de voorhanden feiten of het historisch geworden zekere „wetten” of „normen” voor die speciale feiten worden opgespoord? Is het stellen van de Drie Formulie- ren tot grondslag eener politieke partij niet de eenige mogelijkheid in alle voorkomende gevallen voldoende fun- doering te hebben? Wordt juist niet vanuit den Catechis- mus bijv., die in het schijnbaar voor de politiek als pro-

memorie-post uit te trekken belijden van de waardij der sacramenten, de Paapache mis een vervloekte afgoderij noemt, een helder licht geworpen over de samenwerking met R.K., van wie nu na deze Catechismusuitspraak niet meer gesuggereerd kan worden een samen-met-ons-stoelen op één geloofswortel?

Nader hierop ingaan laat het bestek van een ingezon- den stuk niet toe. Ondergeteekenden geven alleen nog als hun optie, dat zij in de Belijdenis geen stuk kennen, dat niet voor alle levensuitingen normatief is. Zij achten het opstellen van een zgn. politieke belijdenis een symptoom van het onder ons in den laatste tijd terecht afgewezen pluriformeeren van het belijden en van de resultaten daarvan U grooten dank wetend voor plaatsing en behandeling van dit ingezonden stuk verblijven zij met broedergroeten en met de meeste hoogachting:

J. KAMPHUIS.
C. TRIMP.
C. J. BREEN.

Ferwerd 2 Juni 1948.

In antwoord op dit stuk het volgende.

A. Het komt me voor, dat inzenders te weinig aandacht gegeven hebben aan wat óók, zoowel in ons blad, als te Amersfoort gezegd is, nl. dat samenwerking, zelfs met menschen, die zeer sterk van ons verschillen, mogelijk is in veel opzichten, b.v. voor een beperkte doelstelling, of onder bepaalde bindende afspraken, of in een voorlopige regeling, die bedoelt ruimte te laten voor verdere bespre- kingen, waarbij nader wordt ingegaan op aanvankelijk on- beslist gelaten kwesties.

B. Dat de schorsingsteksten en de andere teksten van de synodocratische synodebesluiten de „all-round”-samen- werking breken, is ook voor mij buiten kijf. Met menschen, die zóó met de kerk ongesprongen hebben als in 1944 ge- beurd is, kan men niet bidden; wel vóór hen, niet met hen. Herinneren inzenders zich dat óók niet als te Amersfoort gezegd — en in ons blad geschreven? Men kan zich geen werkelijke, principieele, hartelijke samenwerking denken daar waar het gemeenschappelijk gebed ontbreekt. Maar er is verschil tusschen onverhinderde samenwerking, en voorloopte, die zich op afspraken vastlegt en aan be- perkingen onderhevig is. Denk maar eens aan de Christe- lijke scholen. Ik meen, dat waar het kan, eigen scholen noodig zijn (want de school gaat van de ouders uit). Maar op de meeste plaatsen kan het niet. We hebben dan als een door God (die de geschiedenis maakt) ons als onvermijdelijk opgelegde noodzaak van zulk een „koude” samenwerking op afspraak (als die maar eerlijk is) en onder vele voorbehouden en — openlijk — uit nood.

C. Met de synodocraten staat het niet anders. Ook zij kunnen in Nederland (denk maar weer aan scholen, zie- kenverpleging, etc.) niet wat ze zouden willen. Ze zouden zelfs met degenen, die ze als „honden”, als „versnijding”, als „verrotte leden” der kerk hebben gescholden — dat zijn de nuchtere feiten, als ze hun eigen papieren laten spre- ken — moeten „samenwerken” (maar dan met dezelfde re- serve, en onder dezelfde zuchten, als wij voelen). En als ze minder rookgordijnen legden, zouden ze het zeggen ook. M.a.w. we hebben een casus-non-dabilis (een geval dat niet voorkomen KAN) zoolang het over werkelijke, volle, samenwerking loopt. Maar zij en wij staan voor een casus-non-evitabilis (een geval, waaraan niet te ontkomen is)